

Inkurzie

Lena Jakubčáková a Alexandra Keselicová

kurátor: Erik Sikora

17. 12. 2022 - 07. 1. 2022 Galéria Koniareň Trebišov

Exkurzia je kolektívna vychádzka za poučným cieľom. Inkurzia by mohla byť opakom výletného vychádzania. Mohlo by to byť vchádzanie do svojho vnútra, do hĺbok, vhl'ad. V pôvodnom znení je incursion skôr vpád, neudomácnilo sa však tak ako exkurzia, preto skúsme inkurzie definovať touto výstavou.

Dokumentárna fotografia má vždy dilemu, ako veľmi zasahuje do fotografovaného. Či to bude radšej vhl'ad ako vpád. Fotografia ako taká odoberá fotóny odrazené od povrchu vecí, osôb, dejov, teda ich vzhľad. Ako z fotenia vzhľadu fotiť vhl'ad? Ako fotiť nevidené a nevyslovené?

Fotografky Lena Jakubčáková a Alexandra Keselicová sa na tejto výstave stretli, pretože obidve podnikajú výpravy. Do opusteného domu. Dom plný ľudskej prázdnoty a plnosti vecí. Dom je nehnuteľnosť. Dom nie je domov. Tie dve písmenká môžu kedykoľvek k domu pribudnúť alebo odbudnúť. Tieto fotografky sa nesnažia urobiť z domu domov, ani sa nesnažia prebudovávať dom na chatu, miesto víkendového odľahčenia. Nechávajú dom v jeho ťažobe, ponárajú sa do neho, sondujú. Sonda je prístroj pre meranie ťažko dostupných vecí, v tomto prípade sa sondou nestáva len fotografický prístroj, ale samotná osoba fotografky. Nechajú na sebe pôsobiť dom, a potom sa snažia zachytávať nie to čo vidia, ale to pôsobenie, ten otláčok.

Mali by sme si asi vymedziť, čo sa vlastne dá so starým domom robiť. Do cudzieho domu môžete podniknúť urbex, urban exploration, ako adrenalínový šport, ako živá počítačová hra. Vniknete do budovy, preskúmate, odnesiete si zážitky a fotky.

Ak je nehnuteľnosť vaša, môžete v nej realizovať chatársky sen - sedieť na priedomí a piť kávu.

Alebo najprv všetko poopravovať, a potom sedieť na priedomí a piť kávu.

Ak máte so starým domom nejaké puto s minulosťou, môžete sa toho puta buď prebudovávaním a premaľovaním zbavovať, alebo sa ho snažiť zachovať, udržiavaním a konzervovaním.

Dom má aj svoju príbehovú vrstvu, odtlačky v spomienkach, ktoré môžete chcieť konzervovať spolu s predmetmi ako múzeum, alebo sa snažiť vyvetrať a vymetať ako plesne, prach a pavučiny.

Nachádzate sa teda v opustenom starom dome. Dom má nejakú nevyslovenú bohatú minulosť, neurčitú, možno romantickú budúcnosť, a takmer žiadnu prítomnosť, pretože v ňom teraz nikto nie je. Podnikáte do neho inkurzie. A dom podniká inkurzie do vás. Je v tom trochu ticho a kl'ud. Je v tom trochu strašidelnosť opustenosti, a je v tom trochu romantika, ale to nie sú hlavné dôvody fotenia. Čo teda?

Lena Jakubčáková je nadšenkyňou dokumentárnej fotografie. Nadšenectvom myslím závideniahodný neutíchajúci záujem, ako fotografky, ako diváčky fotografie, a ako pedagogičky fotografie na Fakulte umení v Košiciach, kde nakazila hlbokým záujmom o fotografiu už viacero absolventov a absolventiek. Venuje sa dokumentárnej fotografii - ľudskej, surovej, nehrajúcej sa na nič. Objekty záujmu fotografuje roky až desaťročia, a aj spracovanie fotiek nie je završené len výstavou, ale výhľadovo vždy vzniká starostlivo a pritom živelné zostavená fotografická kniha. Objekty jej záujmu sú často na okraji spoločnosti - život väzňov vo väzniciach, život samotárky "baby z lesa", ktorá sa vzoprela vyst'ahovaniu celej dediny, kvôli stavbe priehrady. Spoločným motívom je teda hľadanie vlastnej slobody či konflikt s konvenciami. Na tejto výstave fotografovala opustené miesto bez ľudí, čo vyriešila upriamením pozornosti na samu seba.

Lena už desaťročia navštevuje a dokumentuje opustený, viac ako storočný dom v Henckovciach na Gemeri. Má s ním rodinné puto z mužovej strany. Dom obsahuje veľa histórie, otáznikov, temnoty,

zamotaností. Nerozmotávajme, len námatkovo spomeňme: dom bol zaprataný až po strop, teta nikdy nič nevyhodila, presúvala sa úzkymi uličkami medzi vecami, v dome našli tetu dlho po smrti, v záhrade zomrel prichýlený priateľ, za prvej svetovej tam učil potajomky dedo tancovať, a podobne.

Dom má pre mnohých v rodine a dedine negatívnu povest' a každým ďalším pátraním sa Lena dozvedá všeličo, napriek tomu neuteká preč, ale nadšene necháva na seba dom pôsobiť a podvedome sa ho snaží očistiť a upokojiť. Je to jej osobné múzeum, nemá však byť roztriedené, pochopené a katalogizované. Fotené prostredia, konštalácie nábytku, svetelné situácie sú neinformujúce, ale pozývajúce na pôsobenie. Jediné čo sa dá doplniť, je fotiť samú seba, ako matricu odtlačku, ako vývojku nevideného. Na autoportrétoch vidieť aj plynutie času, ako dlho trvá neutíchanie záujmu, aj ako sa jej vyvíja dialóg s fotografickými technikami, analógovými či digitálnymi, od radosti z dlhých expozícií a kresieb svetlom až po nepredvádzajúce sa zachytávanie tušených súvislostí seba, domu a svetla.

Alexandra Keselicová je jednou z absolventiek ateliéru fotografie a nových médií na košickej Fakulte umení, a s Lenou dlhodobo zotrváva v priateľských dialógoch nad fotografiou a nad životom. Spracovaniu fotografického archívu svojho života sa venuje už od školy, väčšinou formou autorskej knihy.

Dom jej inkurzii sa nachádza vo Svidníku a je s ňou spätý všetkými rodinnými putami. Postavil ho vlastnými rukami jej dedo, bývali v ňom starí rodičia a neskôr po rozvode rodičov do neho odišiel žiť otec. Otec (počas jej bakalárskeho ročníka) tragicky zahynul a tak sa dom stal jeho osobným múzeom, do ktorého Alexandra chodí vysporiadať sa s ťarchou toho čo bolo, aj toho čo zostalo. Dom je z osemdesiatych rokov, a informácie o jeho minulosti má Alexandra priamo vpité do vlastných spomienok, alebo ich má dobre zmapované všetkými médiami, často si púšťa napríklad video zo svadby rodičov v roku 1989. Alebo deväťdesiatkové zábery z kuchyne, kde si nadšene pohadzujú balóny McDonald's. Paradoxne tak najväčšou úlohou nie je vysporiadať sa s netušenou minulosťou, ale s jej príliš zdokumentovaným archívom.

Alexandrin otec bol známym warhológom, mal najväčšiu zbierku čohokoľvek súvisiaceho s Andy Warholom, každá skrinka a polička domu sa prehýba výstrižkami, zápiskami, nahrávkami. Toto obrovské archivárske dielo rusínskeho popartu, ako ho nazýva Alexandra, je paradoxne to, čo jej pripomína otca, a zároveň to čo jej otca najviac bralo preč od rodiny. Ostať ako umelkyňa s takou ťarchou archívu je buď obrovský zásek, alebo obrovský projekt na celý život. Fotografické inkurzie do tohto domu zachytávajú práve ten pocit záseku, každá fotografia ukrýva atraktivitu retro materiálov, sú však potiahnuté klzkou vrstvou melanchólie. Alexandra nefotí len priestory a ich výpovede, ale pohráva sa s vlastným viacročným archívom situácií, zátiší a kompozícií nájdených v dome, ukladá si ich do nových konštalácií, akoby sa snažila nájsť rozuzlenie. Na fotkách ju nevidíme, ani ona sa na nich nechce vidieť, vnímame však jej vnútorné myšlienkové pochody tým čo a ako nám umožňuje sledovať.

Exkluzívnou zápletkou tejto výstavy je moment, keď si obidve fotografky prehodili svoje role, domy a inkurzie. Lena sa vyberá navštíviť dom vo Svidníku, a Alexandra dom v Henckovciach. Fotografky sa stávajú sprievodkyňami a performerkami v dome svojho záujmu. Tiché osamotené rozjímanie je vystriedané vedomým predstavovaním seba a svojho vzťahu k domu, a nenarušujúce dokumentovanie sa mení na vyťahovanie starých šiat a fotenie takmer "módnych fotografií". Obliekaním sa do dobových šiat a vcitovaním sa do predchádzajúcich obyvateľov sa stávajú sprievodcami tohto osobného múzea nevyssloveného a nevideného. Z inkurzie sa stáva exkurzia, na ktorú ste pozvaní aj vy, diváci.

Erik Sikora

Lena Jakubčáková (*1980, Košice) je absolventkou Institutu tvůrčí fotografie Sliezskej univerzity v Opave, ako aj francúzskej filológie a literárnej vedy na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity. Venuje sa hlavne dokumentárnej fotografii, v rámci ktorej sa orientuje na dlhodobé projekty a autorské fotografické knihy. Zaujíma ju téma slobody, odlúčenia, vzdoru, viery či vanitas a všíma si často samotárov alebo z rôznych dôvodov uzavreté komunity. Okrem autorských výstupov participovala na medzinárodných projektoch, spomedzi ktorých má dlhodobú skúsenosť najmä s umeleckým vzdelávaním vo väznici a umeleckú spoluprácu s odsúdenými sprostredkováva aj jej študentom. Ako pedagóg pôsobí v Ateliéri nových médií na Fakulte umení Technickej univerzity v Košiciach, so špecializáciou na médium fotografie. Žije v dedine Opátka pri priehrade Ružín.

Alexandra Keselicová (*1993, Svidník) vyštudovala Voľné výtvarné umenie na Fakulte umení Technickej univerzity v roku 2020. Dlhodobo sa venuje práci s rodinným archívnym materiálom (foto, video, objekty), ktorý experimentálne prepája s novou tvorbou. Vedome mixuje množstvo dejových línií, čo vypovedá o jej uvažovaní nad témami ako domovina, tradície, dedičstvo, materiálnosť, krivda, minulý režim, túžba po západnom svete, rusínska národnosť, ortodoxná viera. Z jej vnímania farieb, vzorov a symboly vzniká tzv. rusínsky popart. Skúma hranice umenia a estetiky ovplyvnenej obdivom k umeniu, ktoré ju od detstva obklopovalo skrze otca - známeho zberateľa artefaktov viažucich sa na Andyho Warhola. Žije v Košiciach.